

**ЗАКОНОДАВЧА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПИТАННЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ****LEGISLATIVE REGULATION OF THE ISSUE
OF ENSURING ECONOMIC SECURITY****Мунтян С.М.
здобувач***Науково-дослідний інститут публічного права*

У статті наголошено, що економічна безпека є складним, багатоаспектним явищем, яке має вирішальний вплив на належне, ефективне функціонування майже всіх сфер суспільного життя. З'ясовано, що від стану національної економіки, належного забезпечення економічних національних інтересів, залежить ефективність реалізації значної кількості напрямів діяльності держави – обороноздатність, фінансова стабільність, працевлаштування громадян, демографічна ситуація, екологія тощо. Підкреслено, що закріплення всебічних, чітких і зрозумілих правил поведінки суб'єктів суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток з приводу забезпечення економічної безпеки держави має одне з вирішальних значень. Встановлено, що нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, можуть бути розглянуті як з урахуванням юридичної сили окремого з них, так і з огляду на особливості правового регулювання даної сфери суспільних відносин. З урахуванням чого виокремлено дві великі групи нормативно-правових актів, які регулюють забезпечення економічної безпеки. До першої слід віднести нормативно-правові акти, що регламентують загальні питання забезпечення економічної безпеки, тобто закріплюють правила поведінки, порядки та правила, що розповсюджуються на всіх суб'єктів даних суспільних відносин. Друга група проаналізованих нормативно-правових актів регламентує особливості забезпечення економічної безпеки держави по окремим напрямам, а також закріплює правовий статус основних суб'єктів такої діяльності.

Ключові слова: економічна безпека, нормативно-правове регулювання, законодавча регламентація, міжнародні договори, закони.

In the article it has been emphasized that economic security is a complex, multifaceted phenomenon that has a decisive impact on the proper, effective functioning of almost all spheres of social life. It has been found that the effectiveness of implementation of a significant number of areas of state activity depends on the state of the national economy, the proper provision of economic national interests - defense capability, financial stability, employment of citizens, demographic situation, ecology, etc. It has been emphasized that the establishment of comprehensive, clear and understandable rules of behavior of the subjects of social relations, which arise and find their development in connection with ensuring the economic security of the state, has one of the decisive values. It has been established that normative legal acts regulating the issue of ensuring economic security can be considered both taking into account the legal force of one of them, and taking into account the peculiarities of legal regulation of this sphere of social relations. With this in mind, two large groups of legal acts regulating the provision of economic security have been singled out. The first should include normative legal acts regulating general issues of ensuring economic security, i.e. establishing rules of conduct, orders and rules that apply to all subjects of these social relations. The second group of analyzed normative legal acts regulates the features of ensuring the economic security of the state in certain areas, as well as establishes the legal status of the main subjects of such activity.

Key words: economic security, normative and legal regulation, legislative regulation, international agreements, laws.

Постановка проблеми. Економічна безпека, будучи складним, багатоаспектним явищем, має вирішальний вплив на належне, ефективне функціонування майже всіх сфер суспільного життя. Адже від стану національної економіки, належного забезпечення економічних національних інтересів, залежить ефективність реалізації значної кількості напрямів діяльності держави – обороноздатність, фінансова стабільність, працевлаштування громадян, демографічна ситуація, екологія тощо. Саме тому закріплення всебічних, чітких і зрозумілих правил поведінки суб'єктів суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток з приводу забезпечення економічної безпеки держави має одне з вирішальних значень. Такі правила знаходять свою об'єктивізацію в приписах численних нормативно-правових актів, які встановлюють відповідні дозволи та заборони, закріплюють правовий статус суб'єктів даних суспільних відносин, регламентують окремі адміністративні процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави тощо. Ось чому одним з основоположних аспектів дослідження адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави є встановлення та здійснення аналізу нормативно-правових актів, приписи яких регламентують як у цілому функціонування даної сфери суспільних відносин, так і визначають окремі їх особливості.

Аналіз останніх досліджень. Сутність та особливості адміністративно-правових засад реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави досліджували в своїх працях: В.Б. Авер'янов, В.І. Бабенко, В.Т. Білоус, В.В. Галуцько, В.Л. Грохольський, О.В. Джа-

фарова, О.Ю. Дрозд, О.С. Заяць, В.В. Коврегін, Т.О. Коломосьць, І. І. Комарницька, А.Т. Комзюк, Д.О. Кошиков, В.І. Курило, В.І. Мельник, Н.О. Протопопова, О.В. Сугак, С.О. Шатрава, С.М. Шкарлет, Н. О. Шмігельська та інші.

Проте, не дивлячись на вагомий і цінний внесок указаних учених у вирішення проблематики запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, доводиться констатувати, що питання нормативно-правової регламентації питань економічної безпеки не втрачають своєї актуальності у зв'язку з постійними законодавчими змінами, а також через реформування окресленої сфери суспільних відносин. Тому **метою** цієї статті є висвітлення законодавчої регламентації питань забезпечення економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні можна назвати доволі значну кількість нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, що пов'язано як зі складністю даної сфери, зокрема її багатокомпонентністю, так і з тим, що вона дотична майже до всіх сфер функціонування держави. Зокрема, як цілком слушно з цього приводу зауважує І.І. Яременко, економічна безпека – це підґрунтя для функціонування всіх інших її елементів, що входять у цю систему (військової, технічної, продовольчої, екологічної) [1, с. 75]. О.В. Джафарова досліджуючи «економічну безпеку як об'єкт дозвільної діяльності органів публічної адміністрації в Україні» звертає увагу, що для демократичної країни безпека держави і суспільства є не самоціллю, а функцією забезпечення свободи і безпеки людини, що прямо впливає з чинного законодавства України, в тому числі у сфері забезпечення економічної безпеки. Зокрема,

в Конституції України чітко зазначено, що поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ст. 17), а у ст. 3 підкреслено, що «людина, її життя, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Однак система економічної безпеки у нашій державі лише починає формуватися, й норми адміністративного права відіграє важливу роль щодо забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також у процесі публічного адміністрування в сферах соціально-економічного й адміністративно-політичного розвитку [2, с. 192].

Отже постає необхідним дослідити реалізацію нормативно-правових актів з урахуванням певного критерію їх систематизації, в якості якого вважаємо за необхідне обрати юридичну силу окремого з них.

Зокрема, юридичною силою є основна властивість правових актів діяти та породжувати правові наслідки: виникнення, зміну, припинення правовідносин. До цього ж слід підкреслити, що, як зауважують на сторінках юридичної енциклопедичної літератури, юридична сила має два аспекти: співвідношення правових актів між собою й обов'язковість до виконання. Зі співвідношенням встановлюється ієрархія, тобто система підпорядкованості правових актів, що означає, що кожний акт займає своє місце в загальній системі правових актів [3, с. 476]. З огляду на що здійснення аналізу нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки з урахуванням їх юридичної сили, дозволить встановити, як місце окремого з них в системі нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин, так і окремі аспекти, на які він справляє регулюючий вплив.

Як відомо, нормативно-правовим актом найвищої юридичної сили є Основний Закон України – Конституція України від 28 червня 1996 року. У даному нормативно-правовому акті містяться приписи, які мають пряме відношення до сфери економічної безпеки, як то: суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах економічної багатоманітності (ст. 15); забезпечення економічної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ст. 17); тощо. Окрім цього визначено повноваження суб'єктів забезпечення економічної безпеки, зокрема: Верховної Ради України (п. п. 6, 14 ч. 1 ст. 85); Кабінету Міністрів України (п. п. 1, 4 ч. 1 ст. 116); тощо. Також слід вказати й на закріплення Конституцією України загальноправових принципів забезпечення економічної безпеки, наприклад: верховенство права (ст. 8); законність (ст. 29); рівність (ст. 24); тощо [4]. Будучи нормативно-правовим актом найвищої юридичної сили, Конституція України фактично є правовою основою для прийняття всіх інших нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. При цьому, як впливає з аналізу вищенаведених приписів, на рівні Основного Закону України закріплено як загальні нормативно-правові засади забезпечення економічної безпеки, так і спеціальні, які закріплюють особливості функціонування окремих сторін даної сфери суспільних відносин.

Окрему групу нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки становлять міжнародні договори України. Як зазначено в ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року, міжнародний договір України - укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою

документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) [5]. При цьому зазначимо, що міжнародні договори України, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки можуть бути розподілені у дві групи.

До першої слід віднести ті міжнародні договори, що визначають загальні питання забезпечення функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин, як то, наприклад, визначають основоположні права, свободи й інтереси особи. Як приклад таких міжнародних договорів слід навести наступні: Загальна декларація з прав людини від 10 грудня 1948 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1996 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1996 року, Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року тощо.

Другу групу міжнародних нормативно-правових актів становлять ті, що регламентують питання зовнішньоекономічних відносин України, що також слід розглядати як частину економічної безпеки держави. Прикладом таких міжнародних нормативно-правових актів можуть бути наступні: Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 року, Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року, Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг від 28 травня 1985 року тощо.

Як окрему групу міжнародних договорів України слід розглянути ті, дія яких спрямована на запобігання та протидію правопорушенням як у сфері економічної безпеки, так і тим, що дотичні до неї. Серед таких міжнародних нормативно-правових актів, як приклад, слід назвати наступні: Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року тощо.

Питання забезпечення економічної безпеки регламентовано значною кількістю законів України. Як цілком слушно з приводу даного рівня нормативно-правової регламентації відповідної сфери суспільних відносин зауважує І.В. Панова, у правовому регулюванні значна роль належить законам – прийнятим в особливому порядку нормативно-правовим актам з основних питань життя держави, що безпосередньо відображають загальнодержавну волю й мають вищу (після Конституції України) юридичну силу. При цьому підкреслює вчена, що значення законів у ході становлення правової держави постійно зростає, оскільки верховенство закону є невіддільною ознакою демократичної правової держави [6, с. 104]. Дана група нормативно-правових актів, як і наведені вище, також може бути розподілена на ті, що визначають загальні питання економічної безпеки держави, а також ті, які регламентують певні особливості функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин, як то: правовий статус їх суб'єктів; окремі напрями забезпечення економічної безпеки, міру юридичної відповідальності за вчинення правопорушень у цій сфері; тощо.

Так, загальні засади забезпечення економічної безпеки регламентовано такими нормативно-правовими актами як: Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року, Закон України «Про державні резерви» від 9 серпня 2023 року, Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»

від 13 грудня 2022 року, Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 16 листопада 2021 року, Закон України «Про оборонні закупівлі» від 17 липня 2020 року, Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року, Закон України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року, Закон України «Про концесію» від 3 жовтня 2019 року тощо.

Серед законів України, які регламентують певні особливості забезпечення економічної безпеки держави слід назвати ті, що закріплюють правовий статус провідних суб'єктів даних суспільних відносин як то: Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року, Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року, Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року; Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року, Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року тощо.

Дія окремих законів України спрямована на запобігання, протидію й усунення загроз економічній безпеці держави. Серед таких нормативно-правових актів, як приклад, вважаємо за необхідне назвати наступні: Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року, Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» від 23 вересня 2021 року, Закон України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» від 25 грудня 2008 року, Закон України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 31 жовтня 2008 року, Закон України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» від 23 червня 2005 року, Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 1 липня 2014 року, Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року тощо.

Наприкінці слід виділити закони України, які стосуються найрізноманітніших питань забезпечення економічної безпеки держави, як то: Закон України «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях» від 18 вересня 2018 року, Закон України «Про ринок природного газу» від 9 квітня 2015 року, Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 року,

Закон України «Про відкритість використання публічних коштів» від 11 лютого 2015 року, Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 року, Закон України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 року, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року, Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію об'єктів» від 18 листопада 2003 року, Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 року, Закон України «Про джерела фінансування дорожнього господарства України» від 18 вересня 1991 року тощо.

Окрему групу законів України, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки становлять акти кодифікованого законодавства, які, в більшості випадків, позначаються як відповідні кодекси України. При цьому на сторінках юридичної енциклопедичної літератури відмічають, що кодекс являє собою нормативний акт, що об'єднує та систематизує норми права, які належать до певної галузі законодавства та регулюють у цій галузі відповідну сферу суспільних відносин, а іноді – належать до підгалузей права. Кодекс є законом, який об'єднує систему норм певної галузі права. Його статті розташовуються в суворій логічній послідовності, відбивають внутрішню структуру галузі права [7, с. 159]. Серед актів кодифікованого законодавства, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки в першу чергу слід назвати: Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року, Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року, Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року, Митний кодекс України від 13 березня 2012 року, Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року, Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року, Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року тощо.

Висновки. Отже, як випливає з аналізу вищенаведених приписів нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, можуть бути розглянуті як з урахуванням юридичної сили окремого з них, так і з огляду на особливості правового регулювання даної сфери суспільних відносин. З урахуванням чого вони можуть бути розподілені у дві великі групи. До першої слід віднести нормативно-правові акти, що регламентують загальні питання забезпечення економічної безпеки, тобто закріплюють правила поведінки, порядки та правила, що розповсюджуються на всіх суб'єктів даних суспільних відносин. Друга група проаналізованих нормативно-правових актів регламентує особливості забезпечення економічної безпеки держави по окремим напрямкам, а також закріплює правовий статус основних суб'єктів такої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яремко І.І. Економічна безпека як складова національної безпеки держави. *Інтегроване стратегічне управління: проблеми адміністрування, економічної безпеки та проектної діяльності*: тези доповідей першої міжвузівської науково-практичної конференції (м. Львів, 24–26 квітня 2013 р.). Львів, 2013. С. 74–75.
2. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.7. Харків, 2015. 572 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7754>.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 6: Т–Я. 2004. 768 с.
4. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про міжнародні договори України: закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
6. Панова І.В. Контрольна діяльність обласних державних адміністрацій у сфері фінансів та бюджету: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2004. 190 с.
7. Сучасна правова енциклопедія / О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, В.С. Ковальський [та ін.]; за заг. ред. О.В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 408 с.